

Razvoj splitskog školstva od uspostave druge austrijske uprave do školskih zakona 1869. godine

---

Fistonić, Toni

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:341112>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-03**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Sveučilišni diplomski studij

Povijest (dvpredmetni); smjer: nastavnički

Toni Fistić

**Razvoj splitskog školstva od uspostave druge
austrijske uprave do školskih zakona 1869. godine**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Sveučilišni diplomski studij
Povijest; smjer: nastavnički

**Razvoj splitskog školstva od uspostave druge austrijske uprave do školskih zakona 1869.
godine**

Diplomski rad

Student/ica:
Toni Fističić

Mentor/ica:
izv. prof. dr. sc. Sanda Uglešić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Toni Fističić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Razvoj splitskog školstva od uspostave druge austrijske uprave do školskih zakona 1869. godine** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 11. lipnja 2024.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. DALMACIJA OD PROPASTI MLETAČKE REPUBLIKE DO USPOSTAVE DRUGE AUSTRIJSKE UPRAVE	3
2.1. POLITIČKE PRILIKE U DALMACIJI NAKON USPOSTAVE DRUGE AUSTRIJSKE UPRAVE (1815.-1860.)	4
3. ŠKOLSTVO U DALMACIJI NAKON USPOSTAVE DRUGE AUSTRIJSKE VLASTI ..	7
3.1. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	8
3.2. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	10
4. DALMATINSKO ŠKOLSTVO NAKON USPOSTAVE USTAVNOG STANJA(1860.- 1869.).....	12
4.1. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	14
4.2. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	16
5. POVIJEST SPLITSKOG ŠKOLSTVA	17
5.1. ŠKOLSTVO U SPLITU NAKON DOLASKA DRUGE AUSTRIJSKE UPRAVE....	18
5.1.1. ŽENSKA PUČKA ŠKOLA U SPLITU.....	20
5.1.2. KLASIČNA GIMNAZIJA	24
5.1.3. POMORSKA ŠKOLA	27
6. ZAKLJUČAK	29
7. POPIS LITERATURE	30
8. SAŽETAK.....	31
9. SUMMARY	32

1. UVOD

Školski sustav je kroz prošlost bio od vitalnog značaja za državne zajednice s obzirom da je bio jedan od elemenata koji je predstavljao stupanj razvijenosti pojedinih regija. Dalmacija je tijekom svoje prošlosti bila zaostala pokrajina čije je školstvo održavalo stanje u kojem se nalazila. Upravo je 19. stoljeće bio period kada su se počeli događati pomaci u prosvjeti te su se ustalili određeni temelji za organiziranje stabilnog školskog sistema.

Ovaj diplomski rad bavi se razvojem školskog sustava u Dalmaciji i Splitu tijekom razdoblja druge austrijske uprave od 1815. godine do uspostave školskih zakona iz 1869. godine. Cilj rada bilo je uočiti glavne značajke koje se javljaju u ovom vremenu kao i uvidjeti razlike i promjene u odnosu na ranija razdoblja. Analizom obrazovnog sustava pokušati će se dati uvid u političku situaciju u Dalmaciji tijekom devetnaestog stoljeća. To se ponajviše odnosi na pojavu narodnog preporoda u Dalmaciji koji je uvelike promijenio krvnu sliku same pokrajine pa tako i samog školskog sustava. Isto tako, kronološkim prikazom ukazat će se na određene reforme i unaprjeđenja koje je su dalmatinsko tj. splitsko školstvo ostvarili u drugoj polovici ovog stoljeća.

Rad je podijeljen u dva dijela na način da se u početnoj fazi rada obrađuje povijest Dalmacije i njezinog školstva u cjelovitosti. U tom dijelu će se analizirati razlike koje su se dogodile dolaskom nove vlasti i usporediti s promjenama u odnosu na prijašnje razdoblje kratkotrajnog francuskog vladanja. Nadalje, spomenuti će se pojedini prijelomni momenti tijekom devetnaestog stoljeća koji su utjecali na promjene u školstvu. To se odnosi na povećanje broja školskih ustanova kao i na promjene u jeziku nastave što je bio vrlo važan faktor u borbi za ponarođenje hrvatskog školstva. U drugom dijelu rada baza će biti splitsko školstvo te njegov razvoj kroz stoljeće. Istaknut će se glavne škole na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini koje su djelovale u tom razdoblju.

Što se tiče literature, rad će analizirati djela i radove pojedinih autora kojima je fokus bio prikazati razvoj školstva u Dalmaciji i Splitu tijekom ovog razdoblja. U obradi teme dalmatinskog školstva poslužiti će knjige poput *Povijest Dalmacije u 19. stoljeću* autora Marka Trogrlića i Nevija Šetića kao i rad Šime Tome Peričića *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.* Brojni autori su se bavili mnogo specifičnijim točkama kao što je povijest splitskog školstva. Tako će u radu biti iskorištene knjige autora Grge Novaka *Povijest Splita* koji je dio svoje knjige posvetio prosvjeti u Splitu tijekom devetnaestog stoljeća. Isto tako, autor Slavko Kovačić u svojoj knjizi *Iz povijesti škola i odgojnih ustanova* obrađuje pojedine škole u Splitu u ovom razdoblju.

2. DALMACIJA OD PROPASTI MLETAČKE REPUBLIKE DO USPOSTAVE DRUGE AUSTRIJSKE UPRAVE

Pokrajina Dalmacija cijelu je svoju prošlost bila predmet spora velikih država i carstava. Određeno razdoblje svoje prošlosti Dalmacija je provela pod mletačkom upravom. Ipak, promjene se događaju pred kraj 18. stoljeća kada je višestoljetna Mletačka Republika ukinuta od strane francuskog vladara Napoleona Bonaparte. Posljedično, dolazi do raspodjele teritorija te je tako Dalmacija podvrgnuta novoj austrijskoj upravi. Taj period obilježen je uspostavi zasebne upravne jedinice podčinjene Beču. Njihova uprava obilježena je obranom Dalmacije od nemira i revolucionarnih ideja koje su tada prijetile u društvu. Reforme koje su se najavljivale nisu se mogle ostvariti u njihovom prvom upravljanju Dalmacijom. Neke od promjena koje su uspješno provedene bila je odvajanje upravnih i sudskih poslova. Isto tako, započete su određene modernizacijske mjere. Glavnina toga bila je usmjerena na razvoj socijalnog sustava te unaprjeđenje infrastrukture. Nadalje, ostvarili su temelji za poboljšanje prosvjete, sudstva i gospodarstva te je zbog toga nadolazeća francuska vlast mogla lakše ostvarivati reformске zahvate.¹ Ipak, odmah po dolasku nove uprave dolazi do uspostave trivijalnih škola po uzoru na ostale habsburške zemlje. One se osnivaju po gradovima i ponekim većim mjestima pokrajine s talijanskim kao nastavnim jezikom. Takve škole su obvezne za djecu od 6. do 12. godine te su nastavu uglavnom vodili svećenici i redovnici. U sljedećih nekoliko godina austrijska je vlast htjela reducirati prohrvatske ideje te je tako škole stavila pod nadzor države i Crkve uz osiguravanje talijanskog kao jedinog nastavnog jezika.² Prva austrijska uprava nije uspjela ostvariti značajni pomak zbog nedostatka financijske potpore kao i zbog kratkog trajanja Razlog tome je bilo širenje Napoleonovog Carstva i osvajanja Dalmacije. Nova uprava je od samog početka negativno portretirana među stanovništvom

---

¹ M. Trogrlic, N. Šetić, 2015, str. 17-19.

² Š. Perić, 2006, str. 134.

Dalmacije zbog mjera i načina vladanja koje narod nije prihvatio. Ipak, područje školstva je bio segment u kojima je francuska uprava poduzela određene korake. Za to je bio zaslužan generalni providur Vincenzo Dandolo koji je pokrenuo osnivanje pučkih škola (muških i ženskih) te srednjih škola. Promjena se očitavala i u tome što je povećan proračun pokrajine za potrebe školstva.³ S obzirom na prijašnju zapuštenost školskog sustava, Dandolo je u vrlo kratkom roku posegnuo za reformama. Tako su stvorene elementarne ili normalne škole koje su bile po uzoru na prijašnje austrijske trivijalne škole. Novi plan je bio otvaranje 19 muških i 14 ženskih pučkih škola, ali takva ideja nije zaživjela te je tako u školskoj godini 1807./08. djelovale 23 pučke škole na teritoriju pokrajine Dalmacije.⁴ Uz to dolazi do formiranja 7 gimnazija te je tako prosvjeta počela ostvarivati prosperitet. Usporedno s prijašnjom vlašću, francuska je uprava učinila početni zamah u budućem razvoju dalmatinskog školstva. Poraz Napoleona označio je njegovo prepuštanje Dalmacije austrijskoj vlasti čime se obnovila austrijska uprava na ovom teritoriju i stvorila prilika za pokušaj razvoja i poboljšanja dalmatinskog školstva.

2.1. POLITIČKE PRILIKE U DALMACIJI NAKON USPOSTAVE DRUGE AUSTRIJSKE UPRAVE (1815.-1860.)

Konačni pad Napoleona označio je novo poglavlje za pokrajinu Dalmaciju. Dolazi do njezinog pripojenja Habsburškoj Monarhiji i uspostavi Druge austrijske uprave. Sama površina ovog teritorija povećala se uključivanjem Boke kotorske i teritorija Dubrovačke Republike u sastav Dalmacije. Službeno sjedinjenje Dalmacije s Habsburškom Monarhijom dogodilo se nakon Bečkog kongresa čime je označen početak novog poglavlja u povijesti pokrajine.

Novi dolazak austrijske vlasti označen je kao pokušaj promjena na teritoriju koji je bio osiromašen i uništen. Dalmacija postaje krunska zemlja te je njen razvoj bio uvjetovan politikom Beča.⁵ Austrijska je vlast pokušala izbrisati svaku reminiscenciju na razdoblje

---

³ A. Bralić, 2010, str. 535.

⁴ Isto, str. 538.

⁵ M. Trogrlić, N. Šetić, 2015, str. 29.

Napoleona zbog čega su francuski zakoni zamijenjeni s austrijskim zakonima. Stanovnici nisu pokazivali previše interesa za otporom te su pristali na novonastale promjene, a razlog tome bila je, između ostalog, visoka razina nadzora stanovništva. Dubrovčani su povremeno iskazivali svoje nezadovoljstvo i želju za obnovom Dubrovačke Republike, ali ta ideja nije bila realna zbog interesa velikih sila. Jedan od prvih koraka koji je austrijska vlast pokrenula je bilo organiziranje dužnosti namjesnika za građanske i vojne poslove u Zadru. Uspostava te pozicije bila je dirigitirana direktno iz Beča te je on bio odgovoran samo caru. Uz bok mu je stajala Zemaljska vlada. Dalmacije je bila podijeljena na pet okružja od kojih je svaki imao okružnog poglavara. Njihova daljnja razdioba bila je na kotareve i općine. Nije došlo do obnova starih komuna kao što su određeni ljudi s povlasticama očekivali. Tako je hijerarhijski bila organizirana uprava Dalmacije.⁶

Pojavom nove vlasti društveni i javni život Dalmacije se uvelike promijenio. Isto tako, zbog visokog utjecaja cenzura i nadzora, prodor liberalnih ideja bio je otežan. Takav odnos snaga svrstao je Dalmaciju među najzaostalije dijelove Carstva. Jak liberalizam na Zapadu predstavljao je prijetnju Monarhiji te se vlast borila protiv prodora te ideje u Dalmaciju. To je uzrokovalo pojavu denacionalizacije Hrvata što se odrazilo u uporabi talijanskog jezika u govoru. Sama uprava pokrajine bila je ispunjena talijanskim činovnicima. Dolaskom Metternicha na mjesto kancelara nastupa apsolutizam u svom najvećem opsegu što se reflektiralo na stanje u Dalmaciji. Takav način upravljanja je stvorio niz protivnika apsolutističkoj vlasti čiji se broj konstantno povećao nakon dolaska nove uprave. Među intelektualcima koji su se suprostavljali apsolutističkoj vlasti bio je profesor Franz Petter.⁷

U takvim uvjetima utjecaj u društvu imala je i policija. Njihovo praćenje i zatvaranje sumnjivih osoba obilježilo je početak Druge austrijske uprave u Dalmaciji. Tu se protezala glavna razlika između bivše francuske i sadašnje austrijske uprave. Dok je francuska vlast

---

⁶ Š. T. Peričić, 2006, str. 197-198.

⁷ Isto, str. 360.

zagovarala kult pojedinca, Monarhija se zalaže za kult austrijske državne misli.⁸ Ovaj period obilježava veliki odljev stanovnika zbog naseljavanja teritorija stranim birokratima. U gospodarstvenom smislu, Dalmacija nije imala previše benefita od nove vlasti. Nakon restauracije dolazi do stagnacije dalmatinskog gospodarstva koji će se početi oporavljati tek u drugoj polovici stoljeća.

Jedno od obilježja prve polovice 19. stoljeća u Dalmaciji je talijanski jezik. Njegova upotreba je bila prisutna u javnom životu te je talijanizacija bila prisutna u svim sferama života. Razlog njegove dominantne uloge se može pronaći u razjedinjenosti slavenskog stanovništva čija je populacijay bila heterogena. Pokušaj odgovora na takav odnos snaga bilo je nacionalno buđenje. Tijekom prve polovice stoljeća takav pokret se nije nadzirao. Prvi znakovi tih promjena javljaju se u Dubrovniku gdje je hrvatski jezik bio prisutan svakodnevnoj upotrebi.⁹ Povećana osviještenost za širenjem ilirskog pokreta u Dalmaciji javlja se tek nakon što je Ljudevit Gaj posjetio Dalmaciju i proširio svoje ideje.

Temelj razvoja nacionalne svijesti u Dalmaciji smatra se pojava Zore dalmatinske. Njezin značaj bio je važan za širenje i prihvaćanje hrvatske narodne misli u Dalmaciji. Događaji u Europi tijekom 1848. godine uvelike su oblikovali nadolazeći period za Dalmaciju. Bečka vlast pribojavala se širenja sličnih ideja te je odmah poduzela sve mjere kako bi to spriječila. Ono što je bilo važno za Dalmaciju bilo je pitanje njenog sjedinjenja s ostalim hrvatskim zemljama, uvođenje hrvatskog jezika u škole i ostale sfere te rješavanje pitanja kolona i kmetova.¹⁰

Talijanska opozicija se strogo protivila ikakvoj ideji ujedinjenja, no to nije bilo dugog vijeka. Dolazak Jelačića na poziciju dalmatinskog namjesnika probudio je nade kod pristalica ujedinjenja. Car Ferdinand je ukinuo ustavne slobode 1848. godine što je dovelo do političkog zaokreta u Dalmaciji.¹¹ Javljaju se različite struje čija su mišljenja razilazila, posebno što se tiče

---

⁸ M. Trogrlić, N. Šetić, 2015, str. 33.

⁹ Š. T. Peričić, 2006, str. 366.

¹⁰ M. Trogrlić, N. Šetić, 2015, str. 42.

¹¹ Š. T. Peričić, 2006, str. 370.

ideje ujedinjenja Dalmacije s ostatkom Hrvatske. Iako su prvotno postojale aspiracije za promjenama nakon njegovog dolaska, Jelačić nije imao ovlasti za potegnuti pitanje ujedinjenja te je tako ta ideja brzo zamrla. Nakon svih previranja i pokušaja ostvarivanja želja i spajanje sjevernih i južnih krajeva, ta ideja nije realizirana do kraja postojanja države. Donesena je odluka kako će Dalmacija ostati zasebna zemlja unutar Monarhije te je tako ostala odvojena od ostatka Hrvatske.

U nadolazećem desetljećima država ulazi u period neoapsolutizma. Time je svaki san o ujedinjenju bio ugašen. Bečka vlada počela je strogo nadzirati sumnjive akcije u Dalmaciji povezane sa sličnim idejama. Provodila se protuhrvatska politika u čemu je prednjačila dominacija talijanskog jezika u Dalmaciji. Iako je vlada pokušavala nametnuti germanizaciju na području cijelog Carstva, Dalmaciju je izuzela od toga jer ju je smatrala talijanskom zemljom.¹² Idući period bio je vrlo tmuran za Dalmaciju gdje je svaka ideja o sjedinjenju ugašena zbog pojave Bachovog apsolutizma. Kombinacija jake vojske i nadzora nad Dalmacijom uzrokovala je političko mrtvilo u sljedećim desetljećima.

3. ŠKOLSTVO U DALMACIJI NAKON USPOSTAVE DRUGE AUSTRIJSKE VLASTI

Mletačka vladavina tijekom stoljeća nije ulagala mnogo u obrazovanje. To se reflektiralo na stagnaciji razvoja dalmatinskog školstva. Tijekom razdoblja druge austrijske uprave događaju se određene promjene u školstvu. Austrijanci su dočekali školstvo u razorenom stanju nakon odlaska francuske uprave. Želja za promjenama bila je inspirirana školskim sustavima u drugim austrijskim zemljama. Nakon zauzeća Dalmacije, Združena dvorska kancelarija je tražila izvještaj o stanju u školama u Dalmaciji. U tom trenutku se u Dalmaciji nalazi 3 niže gimnazije pozicionirane u Zadru, Trogiru i Šibeniku, biskupski seminarij u Splitu te licej u Dubrovniku.¹³ Nastava u tim školama vodila se na talijanskim

---

¹² Isto, str. 490.

¹³ A. Stroll, 1900, str. 14.

jeziku. Što se tiče pučkih škola, austrijsku upravu je dočekala loša situacija koju je pokušala promijeniti u narednim desetljećima.

3.1. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Kao što je već spomenuto, Dalmacija nije imala velik broj pučkih škola po dolasku nove austrijske uprave. Stoga je 1816. godine donesena odluka kako dalmatinska vlada treba uspostaviti nove škole. Jezik edukacije trebao je biti talijanski dok se nastavnom osoblju obećala plaća od minimalno 150 forinti godišnje. Plan je bio organizirati glavnu školu s četiri razreda u Zadru te trirazredne normalne škole u Splitu, Dubrovniku, Makarskoj i Kotoru.¹⁴

Nova podjela Dalmacije se zbilila samo godinu poslije te je ona podijeljena na četiri okružja. S obzirom da je svako okružje na čelu imala okružnog poglavara, oni su podnosili izvješća o stanju u školstvu na njihovom području. Posljedica toga je stvaranje 19 pučkih škola na zadarskom, splitskom, makarskom, dubrovačkom i kotorskom teritoriju.

Uspostavlja se novi školski pravilnik koji predviđa kreiranje tri vrste početnih škola. Niže škole su trebali biti namijenjene djeci. Viša škola je trebala okupljati mladež čiji je cilj bio daljnje školovanje, dok je tehnička škola bila usmjerena prema onima koji se posvete ekonomiji i trgovini. Prema pravilniku odgoj je trebao obuhvaćati i mušku i žensku djecu.¹⁵ U slučaju nemogućnosti otvaranja posebnih škola za djevojčice, one su trebale biti odgajane skupa s dječacima. Svaka župa morala je otvoriti bar jednu nižu početnu školu. Propisano je da se zadarska viša početna škola naziva normala odnosno uzorna zbog utjecaja kojeg je trebala imati na ostale početne škole. Isto tako, privatno poučavanje nije bilo dozvoljeno osim u slučajevima kada vlada to odobri. Neki od predmeta koji bi se poučavali povezani su s religijom, ekonomijom te osnovnim vještinama. U višim početnim školama detaljnije se obrađivalo vjeronauk, talijanski i latinski jezik. Tehničke škole su sadržavale istu listu nastavnih predmeta

---

¹⁴ Isto, str. 15.

¹⁵ M. Zaninović, 1978, str. 21.

kao i niža i viša početna škola, uz dodatno podučavanje povijesti. Isto tako, umjesto učenja latinskog jezika djevojčice su bile prisiljene učiti ručni rad. Pravilnikom su bili određeni uvjeti stručnog osposobljavanja učitelja kroz polaganje tzv. učiteljskih tečajeva.¹⁶

Ovaj dokument je propisivao upute za nadzor škola. Rezultat toga bila je odluka da je potrebno postaviti školskog nadzornika za cijelu pokrajinu. Imenovan je Ivan Kreljanović koji nije mogao puno unaprijediti organizaciju škola tijekom svog kratkotrajnog mandata.¹⁷ Nakon njega na tu poziciju dolazi Juraj Plančić te dalmatinsko školstvo doživljava blagi uzlet. Sastavljanje pravilnika nije donijelo početne promjene u prvih nekoliko godina, stoga je Plančić dao prijedlog za izmjenu postojećeg pravilnika. Finalna verzija pravilnika odobrenog od strane Dvorskog školskog povjereništva u Beču tiskana je 1823. godine. Njegov sadržaj dijelio se u tri dijela koji su bavili organizacijom nastave, troškovima, uputama za nadzornike te disciplini u školama. Kao što Tablica 1. prikazuje, škole su se podijelile na više i niže u kojima su se podučavala muška i ženska djeca između šeste i dvanaeste godine.¹⁸ Utvrđeno je da će tekst za prvi i drugi razred biti napisan na oba jezika, tj. na hrvatskom i talijanskom.

Bez obzira na to što se vjeronauk predavao na hrvatskom jeziku, ostale vjerske grupe također su bile zastupljene u školskom sustavu. Tako treba spomenuti Židove koji su u Dubrovniku imali svoju javnu pučku školu. Nedugo zatim počela je djelovati dvorazredna pučka židovska škola u Splitu. Osim njih, pravoslavci su imali određene beneficije pa su tako imali pravo na privatnog učitelja, a od 1827. godine su počeli učiti ćirilicu.

Broj pučkih muških i ženskih škola se uvećao u nekoliko idućih školskih godina, ali to nije zadovoljavalo potrebe pokrajine. Posljedično, osniva se povjerenstvo za prosvjetu koje nije uspjelo riješiti gorući problem dalmatinskog školstva. Na čelu tog povjerenstva bio je zadarski nadbiskup dok je školski nadzornik postao svećenik Mate Šantić.¹⁹ U tom razdoblju javljaju se i prve stipendije koje je država davala siromašnoj i darovitoj djeci. Veliki problem slabom

---

¹⁶ Isto, str. 22-23.

¹⁷ M. Zaninović, 1986, str. 15.

¹⁸ M. Zaninović, 1978, str. 24.

¹⁹ Š. T. Peričić, 2006, str. 312-313.

unaprjeđenju nastave bio je manjak učitelja. Dok je u seoskim sredinama uglavnom podučavao župnik, gradsko područje suočilo se s problemom nedovoljne naobrazbe kadra. Ipak, dolazi do postupnog povećanja broja nižih početnih škola do kraja prve polovice stoljeća.²⁰

Školska godina	Niže pučke škole	Više pučke škole	Škole za djevojčice	Ženske škole	Niže židovske pučke škole	Broj djece koja idu u niže pučke škole
1825./26.	18	7	3	-	2	1744
1829./30.	22	7	4	-	1	2511
1838./39.	42	7	6	2	-	3816
1846./46.	125	7	19	2	-	6492

Tablica 1. Škole u Dalmaciji između školskih godina 1825. i 1845. godine (prema B. Vranješ-Šoljan, 2021, 88.)

3.2. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Preuzimanjem vlasti u Dalmaciji, Austriju su dočekala 3 kolegija u Zadru, Šibeniku i Trogiru koji su ubrzo preoblikovani u niže gimnazije. Sve škole na srednjoškolskoj razini nisu bile dorasle tadašnjem obrazovnom sustavu. Postojale su i srednje škole po samostanima koje nisu bile javnog karaktera. Prve reforme u srednjim školama događaju se kada su uspostavljene 3 gimnazije u Zadru, Splitu i Dubrovniku.²¹ U početnoj fazi te gimnazije su imale 5 razreda. Osim u Dubrovniku, nastava se odvijala na talijanskom jeziku. Prvi odrazi austrijske politike i težnje propagirani su kada je uvedeno obvezno učenje njemačkog jezika. Ono što je oblikovalo nastavu u srednjim školama je zatvorenost prema vanjskom svijetu. Djeca su bila izolirana od ikakvih novih spoznaja što je bilo u duhu Metternichove politike i želje za centralističkim ustrojem. Uz ove tri gimnazije, tijekom stoljeća osnovana je i franjevačka gimnazija u Sinju.

²⁰ B. Vranješ-Šoljan, 2021, str. 88.

²¹ M. Trogrlić, N. Šetić, 2015, str. 39.

Ona je bila smještena na tri različite lokacije što je otežavalo rad same gimnazije. Na teritoriju Dalmacije postojala su dva glagoljaška sjemeništa čija učenja nisu išla u prilog austrijskoj politici. Iz tih razloga država je odlučila ukinuti ta sjemeništa 1821. godine. Sjemenište Zmajević kraj Zadra je tom odlukom postalo središnje sjemenište na razini Dalmacije.²²

U pokrajini Dalmaciji su postojale različite druge prosvjetne ustanove koje su bile u sastavu spomenutih. Jedna od takvih je ponavljaonica za učenike u Splitu koja je bila u sklopu pučke škole, a odnosila se na one učenike koji su htjeli nastaviti edukaciju u obrtništvu ili trgovini. Što se tiče Dubrovnika, tamo je postojala djevojačka škola uz isusovačku školu. Nadalje, kolegij sv. Lazara u Trogiru bio je namijenjen sinovima plemića i građana za više obrazovanje. Stručne škole kao oblik naobrazbe nisu bile zastupljene u tom razdoblju. Jedini oblik stručne naobrazbe postojao je u Zadru gdje se u školi podučavalo o uzgoju svilenih buba.²³

Što se tiče pomorstva, austrijska vlast zahtijevala je određeno obrazovanje zapovjednog osoblja, tako je iniciran propis o obvezi polaganja testa za kapetana duge plovidbe. Važan faktor u svemu tome bili su privatni učitelji navigacije. Zbog velike zainteresiranosti za obavljanje dužnosti poručnika, kapetana ili nekih drugih brodskih funkcija predloženo je da se u Splitu formira pomorska škola. Taj prijedlog je odbijen, no ipak, nekoliko godina poslije organizira se nautička škola u Dubrovniku. Osim pomorstva, važna grana je bilo zdravstvo. Napoleonski ratovi i zdravstvena situacija dovela je velike smrtnosti roditelja. Stoga se u Zadru otvara primaljska škola gdje se polagao teorijski ispit nakon čega se odrađivao praktični dio u bolnici.²⁴

Završetkom srednjoškolskog obrazovanja, učenici su odlazili na sveučilišta diljem Monarhije. Iako je vlast financirala studiranje u Beču, rijetki su se dalmatinski studenti odlučili na povratak u pokrajinu. To je rezultiralo nedostatkom kvalificiranog kadra na području Dalmacije.

---

²² Š. T. Peričić, 2006, str. 317.

²³ Isto, str. 320.

²⁴ Isto, str. 321.

4. DALMATINSKO ŠKOLSTVO NAKON USPOSTAVE USTAVNOG STANJA(1860.-1869.)

Razvoj dalmatinskog školstva tijekom prve polovice stoljeća tekao je vrlo sporo. Osobito je to bilo vidljivo nakon uspostave Metternichova apsolutizma. Nastavni jezik je bio talijanski osim u selima gdje se podučavalo na hrvatskom jeziku. Crkvena vlast je kontrolirala cijeli školski sustav te su tako profesori pretežno bili svećenici. Veliki problem tadašnjih škola bile su nastavne metode koje nisu bile usuglašene te je tako svatko predavao na individualan način. Kroz prvih par desetljeća 19. stoljeća nije bilo vidljiv pomak u smislu povećanja broja škola i stručnog kadra. Na to se nadovezao Bachov apsolutizam koji je dodatno unazadio napredak školstva u Dalmaciji.

Ustavne slobode koje su nastupile nakon razdoblja neoapsolutizma i pojava narodnog preporoda u Dalmaciji osnažili su ideju za jačanjem školstva. Do tog perioda hrvatski jezik bio je rijetko zastupljen u osnovnim školama. Čak i tamo gdje se poučavalo na narodnom jeziku izvedba je bila grozna. Gimnazije su imale hrvatski jezik kao nastavni predmet a među njima se isticala sinjska gimnazija u kojoj je hrvatski jezik bio nastavni.²⁵ Narodno buđenje imalo je svoje temelje u širenju svoje ideje među mladim naraštajima. Stoga je bilo esencijalno integrirati hrvatski jezik i hrvatsku povijest kao glavne predmete sa željom ostvarivanja većih ciljeva.

Od 60-ih 19. stoljeća počinju se jasnije diferencirati dvije političke struje u Dalmaciji. Jedna od njih su autonomaši čiji je ideal dalmatinski autonomizam te su odbijali ideju potencijalnog sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom. S druge strane, javljaju se narodnjaci koji pripadaju potlačenim slojevima u Dalmaciji. Njihovo viđenje budućnosti Dalmacije bilo je u zajednici s Hrvatskom. Stoga su narodnjaci bili ti koji su inicirali ponarođivanje dalmatinskog školstva. Početne godine ovog desetljeća obilježene su sporim napretkom narodnog pokreta u školama, ali su pomaci bili vidljivi. Razlog za nedovoljan iskorak bili su autonomaši čija se

---

²⁵ I. Perić, 1974, str. 36.

načela protive razvoju narodnjačke ideje. Njihov pokušaj gušenja ponarođivanja dalmatinskog školstva nije zaustavio narodnjake što se očituje u povećanom broju prosvjetnih radnika koji su prihvatili ideju narodnog pokreta i to širili na svoje đake.²⁶ U to vrijeme uočava se demokratizacija prosvjete što rezultira povećanjem broja škola i ponarođivanjem školstva.²⁷ Ono što se također izmijenilo bilo je ukidanje dvojezičnih talijansko-hrvatskih škola što je za posljedicu imalo uvođenje hrvatskog kao nastavnog jezika. Promjene su se oslikavale u organizaciji šestogodišnjeg osnovnoškolskog obrazovanja i prihvaćanju suvremenijih školskih programa.²⁸ Takav napredak praćen je reformama u pučkome i srednjoškolskome obrazovanju. Jedan vid takvog progresa bilo je stvaranje školskih knjižnica. Ovim činom omogućeno je da kulturna dobra i znanje budu dostupni najširim slojevima, a ne samo privilegiranim kao što je to bio slučaj u prvoj polovici stoljeća.

U drugoj polovici desetljeća borba za hrvatski jezik ulazi u novu, bolju fazu. Značajna je uloga općina koje su sada mogle odlučivati o jeziku nastave u osnovnim školama na tom području.²⁹ U tom razdoblju većina osnovnih škola koristi hrvatski jezik kao nastavni jezik te se može reći kako je ponarođivanje školstva ostvarilo značajan napredak. Sve je kulminiralo 1869. godine kada je došlo do kreiranja dva školska zakona. Prvi je bio važeći na razini pokrajine Dalmacije te je određivao način nadziranja škola. Drugi državni zakon definirao je da odluke o nastavnom jeziku donosi pokrajinska školska vlast na čelu s pokrajinskim školskim nadzornikom nakon što sasluša one koji uzdržavaju školu, a to su bili općina i pokrajina.³⁰ Funkciju pokrajinskog školskog nadzornika u to vrijeme obavljao je Miho Klaić koji je bio borac za uvođenje hrvatskog jezika u školstvo. Tako su donesena dva zakona zbog kojih se ideja ponarođivanja školstva dodatno akcelerirala.

---

²⁶ Isto, str. 60.

²⁷ M. Zaninović, 1978, str. 11.

²⁸ S. Obad, 1998, str. 275.

²⁹ I. Perić, 2010, str. 61.

³⁰ Isto, str. 85.

1861				1871				
Narodne osnovne škole	Dvojezične osnovne škole	Talijanske osnovne škole	Ukupno škola	Narodne osnovne škole	Dvojezične osnovne škole	Talijanske osnovne škole	Njemačke osnovne škole	Ukupno
23	125	9	157	132	65	24	1	220

Tablica 2. Pregled osnovnih škola u preporodno doba (prema S. Obad, 1998, 280.)

4.1. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Razdoblje koje je prethodilo uspostavi ustavnog stanja obilježeno je daljnjim niskim postotkom pohađanja školskih ustanova. Prema procjenama samo je 30% djece pohađalo pučke škole u gradovima, a u seoskim školama odaziv je bio još manji.³¹ Razlozi za ovakvo stanje su bili mnogobrojni. Često su roditelji bili u nemogućnosti financijski podržavati dječje školovanje i troškove koji to prate. Nadalje, osim nižih i osnovnih škola postojale su i nedjeljnice, odnosno ponavljaonice za djecu od trinaeste do petnaeste godine.³² Nastavljao se isti problem koji je bio prisutan u prvoj polovici stoljeća, a ticao se broja nastavnog kadra. Učitelji su bili deficitarno zanimanje, a u prilog tome bila je vrlo loša pismenost učiteljica što je dovelo do toga da su nastavu i dalje predavali župnici. U tim trenucima se u Dubrovniku uspostavlja normalna škola. Posebnost te škole je bilo održavanje nastave na hrvatskom jeziku. Državna vlast to nije odobravalala te je stoga učitelj financiran direktno od građana. To je potaklo poneka mjesta u pokrajini da samostalno otvaraju pučke škole, bez financijske potpore države ili općine. Takav razvoj događaja uzrokovao je veliki novčani izdatak općina pri održavanju takvih škola.

³¹ Š. T. Peričić, 2006, str. 469.

³² S. Obad, 1998, str. 277.

U Dalmaciji tada nastupa narodni preporod koji je obilježio idućih dvadesetak godina dalmatinskog školstva. U tome prednjače narodnjaci koji se bore za otvaranje novih škola u seoskim krajevima i ponarođenim općinama. Rezultat toga je rapidno povećanje broja osnovnih škola na narodnom jeziku, dok se one dvojezične smanjuju za polovicu. U tom periodu dalmatinski autonomaši su kontrolirali upravu te je stoga povećan broj osnovnih talijanskih škola. Dok se to odvijalo u gradskim sredinama, na selima uvećavao broj osnovnih škola na hrvatskom jeziku.

Dalmatinski sabor je bio mjesto gdje su se mogli čuti zahtjevi i želje za organizacijom nastave isključivo na hrvatskom jeziku. Bečki vrh je polagano počeo mijenjati stav prema narodnoj stranci u drugoj polovici šezdesetih godina. To je dovelo do toga da se hrvatski jezik uvede u seoske škole kao jezik nastave. Kao dokaz tome služio je zakon iz 1867. godine kojim se potvrđuje pravo na slobodno obrazovanje i na uporabu narodnog jezika u školskim ustanovama. Tako se do kraja ovog desetljeća broj škola uvećao na oko dvjestotinjak te je nastava većinom bila održavana na hrvatskom jeziku. Novi zakon donesen samo godinu poslije označio je promjenu u organizaciji školstva. Od tada se one dijele na osnovne i građanske čija je daljnja podjela na javne i privatne. Zakon isto utvrđuje kako je nastavni jezik pod jurisdikcijom Sabora. Državni zakon označio je početak sekularizacije školstva.³³ To se ostvarilo kroz odvajanje školske uprave i crkve. Od tada je crkveni vrh mogao samo sudjelovati u obrazovanju učenika kroz predmet vjeronauk. Ulazak u novo desetljeće obilježen je pobjedom narodnjaka u Dalmatinskom saboru te je tako stvorena osnova za konačnu reformu dalmatinskog školstva. Njihova aktivnost u pokušaju demokratizacije školstva i ponarođivanja osnovnih škola postala je temelj novog poglavlja dalmatinskih škola.

---

³³ S. Obad, 1998, str. 280-281.

4.2. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Nakon događanja u Europi tijekom revolucionarnih zbivanja, gimnazije u Dalmaciji su doživjele neke promjene. Dolazi do uvođenja hrvatskog jezika kao obveznog nastavnog predmeta. Iako su postojali napori da se uspostavi hrvatska gimnazija u pokrajini, vlast se tome žestoko opirala te je kao reakciju na to uvela njemački kao obvezan gimnazijski predmet. U tom periodu su te gimnazije bile dostojno opremljene što se očituje u postojanju uređenog kabineta fizike ili nastavničkim knjižnicama. Ipak, to nije bilo u korelaciji s povećanim brojem upisa u gimnazije. 50-tih godina 19. stoljeća uvodi se obveza pisanja ispita zrelosti, ali samo za one učenike koji će nastaviti studirati na fakultetima. Jedina gimnazija čiji je nastavni jezik bio hrvatski bila je sinjska gimnazija. Ona je bila od velikog značaja za razvoj školstva u Dalmatinskoj zagori, posebno iz razloga što je bila jezgra budućih pripadnika Narodne stranke. Gimnaziju u Sinju financirali su franjevaci za razliku od ostalih gimnazija, uzdržavanih od države. Od tri navedene gimnazije, zadarska je smatrana glavnom gimnazijom te je to potvrđeno 1855. godine kada je imenovana gimnazijom prvog reda.³⁴ Dok su gimnazije bilježile porast broja učenika tijekom 50-tih godina 19. stoljeća, pravih učiteljskih škola nije bilo mnogo. Jedna od malobrojnih takvih škola otvorena je 1866. godine u Arbanasima, tadašnjem zadarskom predgrađu.³⁵ Slab odaziv i želja za obrazovanjem novih profesora može se opravdati slabim plaćama. Stoga je velik broj učitelja i dalje dolazio iz crkvenih redova.

Što se tiče pomorskog obrazovanja, nije postojao plan i program za otvaranje takvih tipova škola u prvoj polovici stoljeća. Većinom se obrazovalo preko privatnih tečajevima i kontaktima s dugogodišnjim pomorcima. Zaokret se dogodio otvaranjem 4 pomorske škole u Dalmaciji. One su pripadale odjelu u sklopu tadašnjih glavnih pučkih škola. Neki od predmeta

---

³⁴ Š. T. Peričić, 2006, str. 469-470.

³⁵ A. Bralić, 2019, str. 211.

koji su se podučavali u pomorskim školama bili su matematika, zemljopis i trgovačko dopisivanje. To je ukazivalo kako je zastupljenost građiva iz pomorstva bila vrlo niska. Nastava se odvijala na talijanskom jeziku te je trajanje obrazovanja bilo 2 godine. Splitska pomorska škola pokazala se najuspješnijom zbog dobre opremljenosti i velikog broja učenika. Postojala je tada i Srpska pomorska škola u Herceg Novom koja je tako postala prva škola na hrvatsko-srpskom jeziku.³⁶

Početak druge polovice stoljeća utemeljene su četiri realke u pokrajini Dalmaciji koje su ubrzo pretvorene u poseban oblik srednje škole. Takva škola u Zadru je ubrzo postala nižom tehničkom školom što je za posljedicu imalo rast broja učenika. Isto tako, vrsta strukovne škole se nalazila u Splitu pod nazivom Nedjeljno-blagdanska škola gdje su se podučavali različiti zanati. Od ostalih strukovnih škola istakla se i novootvorena Glazbena škola u Dubrovniku 1859. godine.³⁷

5. POVIJEST SPLITSKOG ŠKOLSTVA

Tijekom razdoblja pune autonomije u 13. stoljeću, u Splitu je postojala javna komunalna škola. Učitelji i upravitelji su bili financirani od strane splitske komune. Sami učitelji su uglavnom bili stranci te su predmeti koji su se izučavali bili aritmetika i matematika. Jedan od najznačajnijih hrvatskih književnika Marko Marulić pohađao je javnu komunalnu školu te je uz to odlazio na privatnu nastavu. Završetkom obrazovanja u Splitu, učenici su odlazili na sveučilište u Padovu koje je tada bilo jedino sveučilište u Mletačkoj Republici. Što se tiče visokog školstva u Splitu, njega se vezuje s radom splitske katedralne škole u srednjem vijeku. S obzirom da se nakon privremene autonomije Split našao pod mletačkom vlasti, školstvo je stagniralo.³⁸ Jedini događaj koji je donio naznake razvoja školstva je otvaranje nadbiskupskog sjemeništa 1700. godine zahvaljujući nadbiskupu Stjepanu Cosmiju. Dolaskom nove austrijske

---

³⁶ Š. T. Peričić, 2006, str. 471.

³⁷ Isto, str. 472.

³⁸ D. Reljić, 2012, str. 31.

vlasti sjemenište se pretvara u državnu gimnaziju koja je brojala šest razreda. Gimnaziju su pohađali klerici, ali i vanjski đaci te je tako ona postala obrazovna ustanova koja je okupljala učenike iz cijele Dalmacije.³⁹

U današnje vrijeme postoji mnijenje kako je za vrijeme francuske uprave u Dalmaciji bio period kulturnog procvata naših krajeva. Ipak, to nije bio slučaj iz perspektive razvoja školstva u Splitu. Tijekom njihove kratkotrajne vladavine nije formirana niti jedna osnovna škola na splitskom području. Razlog za to se može pronaći u tome što su općine financirale rad škola čime su roditelji bili dužni financirati stručni kadar. Sve je to dovelo do lošeg stanja školstva u Dalmaciji, odnosno u Splitu. Što se tiče već spomenute gimnazije, došlo je do otvaranja državne gimnazije koja je postala neovisna o sjemeništu. Ipak, zbog nestašice novca, ona ubrzo prestaje s radom.

5.1. ŠKOLSTVO U SPLITU NAKON DOLASKA DRUGE AUSTRIJSKE UPRAVE

Ponovni dolazak austrijske vlasti označio je novo poglavlje za dalmatinsko školstvo. Donosi se odluka o otvaranju pet normalnih pučkih škola za djecu od šeste do dvanaeste godine na teritoriju Dalmacije te je jedna takva upravo bila smještena u Splitu. Ta je škola bila smještena u dominikanskom samostanu blizu Srebrenih vrata i nju su pohađali muški đaci iz dijelova današnjih splitskih kvartova Lučac, Dobri i Varoš. U narednim godinama, u Splitu se osniva židovska škola kao i ženska pučka škola. Jezik nastave u tim školama bio je talijanski. Kako je vrijeme prolazilo, javljala se potreba za osnutkom novih škola u predgrađima. To je rezultiralo otvaranjem četiri nove niže osnovne škole na Lučcu i u Velom Varošu.⁴⁰ Važan trenutak za dalmatinsko školstvo bila je odluka da se nastava održava na materinjem jeziku. Takva odluka ministarstva prosvjete dogodila se 1848. godine. U nižim osnovnim školama su djeca počinjala čitati i pisati na talijanskom i hrvatskom jeziku. Split je imao vrlo nizak broj

---

³⁹ Lj. Šimunović, 2010, str. 9.

⁴⁰ D. Reljić, 2012, str. 32.

učenika u školama u odnosu na svoju populaciju. Tijekom druge polovice stoljeća u Splitu je tek oko 50% dječaka pohađalo školu, dok je postotak djevojčica u školama bio još i manji.⁴¹

Dolaskom nove vlasti organizirane su 3 državne gimnazije u Zadru, Splitu i Dubrovniku. Splitska gimnazija je za cilj imala obučavati djecu iz splitskog i makarskog okružja. Državna vlast je financirala školu te je tako ona imala istu organizaciju kao ostale gimnazije u Monarhiji. Gimnazija je bila ustrojena u 6 razreda od kojih su 4 bila gramatička, a 2 su bila humanistička.⁴² U školi je radilo je šest profesora pripadnika svećenskog klera, jedan je bio redovnik dok su profesori njemačkog jezika pripadali svjetovnom krugu.

Kao što je već naglašeno, tijekom prve polovice 19. stoljeća djelovale su dvije pučke škole u Splitu. Uz mušku školu moguće je bilo pohađati tečaj za učiteljske aspirante te nedjeljnu školu. Obje škole su se sastojale od 3 razreda te je plan bio uvesti jedan dodatan razreda. Ukupan broj učenika je dosezao 225 dok je učenica bilo 82. Na čelu muške osnovne škole i židovske pučke škole nalazio se don Silvestar Guina koji je obavljao i dužnost profesora na tečaju za učitelje.⁴³ Tijekom stoljeća broj učenika i učenica se postupno povećavao te se tako školstvo u prvom dijelu stoljeća mirno razvijalo.

S rastom potreba za obrazovanjem u Splitu dolazi do otvaranjem novih tečaja u sklopu već postojećih škola. Tako je višim osnovnim školama u Splitu pridodan tečaj naziva niža realna škola. Nadalje, osniva se i nautička škola. Isto tako, organiziran je i tečaj za učiteljske pripravnike kao i tečaj za crtanje. Pohađanje muških i ženskih osnovnih škola nije bilo na visokoj razini. Isti je slučaj bio s realnom i nautičkom školom.

Jezik u splitskim školama bio je pretežno talijanski. Iako je ministarska naredba iz 1858. godine glasila kako se treba uvesti ilirski jezik u nastavu na mjestima gdje je taj jezik dominantna, takva odredba se nije poštivala u Splitu. Zbog toga je namjesnik Filipović naredio učenje ilirskog i talijanskog u 1. razredu. Ishod toga bilo je obvezno poznavanje ilirskog jezika

---

⁴¹ Isto, str. 33.

⁴² Lj. Šimunović, 2010, str. 10.

⁴³ G. Novak, 2005. str. 457.

za svakog tko želi postati profesor. Tako je ta odredba prenesena splitskoj općini koja je to prezentirala samo školama u Velom Varošu i Solinu.⁴⁴

Uz gimnaziju kao nositeljicu srednjoškolskog obrazovanja u Splitu, grad je imao još nekoliko škola koje nisu bile dugog vijeka. Osnovana je gimnastička škola 1860. godine, ali njeno trajanje je bilo beznačajno. Nadalje, samo par godina poslije javlja se plan otvaranja dramske škole s ciljem podučavanja dramske umjetnosti. Školu su pohađali muškarci do dvadesete godine te žene do svoje osamnaeste godine. Njihova zajednica trebala je bar dva puta mjesečno nastupati na akademijama ili u kazalištu. Jezik nastave bi bio talijanski dok bi se u nekim slučajevima upotrebljavao hrvatski jezik. Dobitak koji bi škola ostvarila bio bi namijenjen uljepšavanju grada i dobrotvornim svrhama.⁴⁵ Ipak, taj prijedlog vlada nije odobrila te tako dramska škola u Splitu nikad nije otvorena.

Osim dramske škole, javila se ideja za osnutkom glazbene škole za instrumentalnu glazbu. Ta škola je počela sa svojim radom zbog inicijative maestra Gimbatissija Beneggija. Odlučeno je da učitelji podučavaju samo one koji bi jednog dana postali članovi orkestra zbog čega glazbena škola u Splitu nije ostvarila željeni uspjeh.⁴⁶

5.1.1. ŽENSKA PUČKA ŠKOLA U SPLITU

Otvaranje novih škola u Dalmaciji nije bio jednostavan zadatak u razdoblju Druge austrijske uprave. To se posebno odnosilo na škole za djevojčice jer njihova uloga u društvu nije namijenjena za potrebe javnog sektora. Njihova zadaća je bila biti dobra kućanica koja vodi brigu o obiteljskom životu. Zbog takvog odnosa snaga i javnog mnijenja, bilo je logično da se za lokaciju prvih takvih škola odrede samostani zbog svog vjerskog karaktera. Tu se ističu koludrice čija je priprema za buduće učiteljice ulijevala povjerenje roditelja da im prepuste

---

⁴⁴ Isto, str. 464.

⁴⁵ Isto, str. 466.

⁴⁶ Isto, str. 467.

obrazovanje ženske djece.⁴⁷ Takva škola u Splitu je otvorena u samostanu sv. Klare, no ipak sam proces otvaranja je zahtijevao dulju pripremu.

Nakon određenih radova i izgradnje školskog prostora, pokrajinska vlada u Zadru je dala znak za skori početak rada škole 1823. godine. Ipak, određeni nedostaci u školskoj zgradi uvjetovali su otvaranje dva odsjeka prvog razreda u prvoj godini svog rada. Cijela škola s kompletna tri razreda i četiri učiteljice trebala je početi djelovati nakon što se za to ostvare svi zadani uvjeti.⁴⁸ Škola je napokon počela s radom na Uskrsni ponedjeljak 1824. godine. Prve školske godine bilo je upisano 46 djevojčica od kojih je samo 14 osiguralo pravo da krenu u drugi razred sljedeće školske godine. Zbog problema s dokumentima i građevinskim radovima sva tri razreda su otvorena tek u školskoj godini 1826./1827. Ženska pučka škola je u svojim začecima nosila naziv Viša osnovna škola za djevojčice u samostanu sv. Klare dok je kasnije to promijenjeno u Glavna osnovna ženska škola.⁴⁹

Što se tiče školskih prostorija, one nisu dovoljnog opsega da bi zadovoljile potrebe ženske pučke škole u Splitu. Stoga je desetak godina poslije zahtijevano proširenje prostorija te je zatraženo 4000 fiorina za izvršenje tih radova. Do izgradnje novih prostorija nije došlo pa je škola ostala na samo četiri prostorije što je bilo nedostavno za mlade djevojčice. Najveći problem i prijetnja učenicama bile su prostorije koje su širile neugodan miris štetan za zdravlje. Iz tog razloga su učiteljice odlučile protestirati i prestati s radom ukoliko se to ne riješi. Prve promjene su se dogodile tijekom prvih godina druge polovice 19. stoljeća kada je uložena minimalna novca u obnovu školskog prostora. Konačno, donesen je zaključak kako nije potrebno renovirati prostore samostana sv. Klare već treba školu prebaciti na novu lokaciju. Tako je škola prebačena u zgradu kod Srebrnih vrata 1869. godine te time zauvijek izgubila konekciju s klarisama samostana sv. Klare.⁵⁰

---

⁴⁷ S. Kovačić, 2020, str. 382.

⁴⁸ Isto, str. 384.

⁴⁹ Isto, str. 385.

⁵⁰ Isto, str. 389.

Vodstvo škole je od svojih početaka bilo pod jurisdikcijom neke od koludrica čija je titula bila ravnateljica. Prva ravnateljice ove škole bila je bivša opatica M. Jeronima Cattonaria.⁵¹ Prve učiteljice u osnovnoj školi za djevojčice bile su iz crkvenih i redovničkih redova. Tek je nakon nekoliko godina rada škole u službu ušla prva svjetovna učiteljica. Tijekom prvih 30-ak godina rada škole učiteljska služba je vršena od strane dvije redovnice i dvije svjetovne učiteljice. U završnoj fazi rada škole sve učiteljice dolazile su iz svjetovnog kruga.⁵² To nije bilo u skladu s predviđenim jer je osnovni plan samostanske škole bio zapošljavati isključivo redovnice dok bi svjetovne učiteljice mogle biti zamjena u slučaju manjka osoblja. Zbog toga je 1852. godine donesena odluka da u školi ne rade svjetovne učiteljice, no zbog zdravstvenih problema pojedinih redovnica, škola je bila prisiljena zaposliti prijašnje, tj. svjetovne učiteljice. Plaće učiteljica bile su vrlo niske u usporedbi s primanjima profesora iz osnovne škole za dječake. Zbog nejednakosti u plaćama donesena je nova odredba koja je osigurala povećanje plaća svim učiteljicama na 180 fiorina.⁵³

S obzirom da je vjeronauk bio važan predmet u sklopu samostanske škole, bilo je logično da poziciju obnaša neko iz redovničke službe. Nakon nekoliko godina splitski ordinarijat donio je odluku prema kojoj vršitelj dužnosti vjeroučitelja iz osnovne škole za dječake istovremeno predaje vjeronauk u školi za djevojčice. Važnost vjeronauka za škole očituje se i u godišnjem izvješću koje je ravnateljstvo škole sastavljalo i davalo na uvid višoj vlasti. Dužnost svih učiteljica i učenica bila je pohađati sv. misu koja se održavala prije jutarnje nastave.⁵⁴

Kao što je već naglašeno, prvu školsku godinu pohodilo je 46 učenica od šeste do jedanaeste godine života. Iduću školsku godinu upisano je svega 9 učenica u drugi razred što svjedoči o tome kako je mali broj njih uspio uspješno završiti prvi razred. Broj učenica se do polovice stoljeća konstantno uvećavao te je u trenutku iznosio preko 50 upisanih učenica u prvi

---

⁵¹ Isto, str. 392.

⁵² Isto, str. 394.

⁵³ Isto, str. 395.

⁵⁴ Isto, str. 397.

razred. Vidljiv je bio nesrazmjer među upisima u prvi razred i u više razrede. Često je mali broj učenica nastavljao školovanje zbog loših ocjena, ali češće zbog zdravstvenih tegoba. Isto tako, brojne učenice su selile u druga mjesta zbog specifičnih zanimanja njihovih očeva. Djevojčice iz grada Splita slabo su pohađale i upisivale školu što se vidi u postotku SPLICANKI u određenoj generaciji učenica.

Školska godina se uvijek započinjala izvođenjem pojedinih svetih, vjerskih činova. Neki od školskih predmeta u prvom razredu bili su vjeronauk, slogovanje, sricanje i ženski radovi. Drugi i treći razred uključivali su nove, dodatne predmete propisane za pojedine razrede. Nastava se održavala svakim danom osim nedjeljom.⁵⁵

Ispiti u školama su bili najavljeni pozivnicama gdje je uostalom bio uvršten i nastavni plan i program za svaki školski predmet. S obzirom na važnost predmeta i najveći fond tjednih sati, vjeronauk je razrađen najopširnije. Ukupan fond sati na tjednoj bazi bio je 33 školska sata za sve predmete.⁵⁶ Nastavni plan i program nije uvijek bio istog sadržaja tijekom cijelog vijeka postojanja ženske osnovne škole u samostanu sv. Klare. Izmjene su se nagovještavale nakon revolucija u Europi kada je odlučeno da se u dalmatinskim školama podučava i hrvatski jezik. Do tada su škole funkcionirale s talijanskim nastavnim jezikom. Škola splitskih klarisa izgrađena na tim temeljima te je tako opstala i nakon ovih promjena. Razlog za to je bio što su lokalne vlasti donosile odluku o pohrvaćenju osnovnih škola. Vladanje autonomaša u Splitu uvjetovalo je da se takva reforma ne provede u samostanskoj školi sv. Klare.⁵⁷ Iako se u nekim školskim godinama pojavljivale ocjene iz hrvatskog jezika, talijanski jezik ostao je dominantan i nastavni jezik u ovoj školi.

Nakon što je pravilnikom iz 1823. godine određeno da se tečajevi za učitelje održavaju u određenim osnovnim školama, učiteljice iz samostanske škole bile su dužne položiti ispit iz metodike. Ipak, u idućim godinama uvedeno je da one polaze javne tečajeve u višim osnovnim

---

⁵⁵ Isto, str. 401.

⁵⁶ Isto, str. 402.

⁵⁷ Isto, str. 403.

školama za djevojčice.⁵⁸ Takva vrsta tečaja održana je u splitskoj školi devet puta te su ga upisivali djevojčice u tinejdžerskoj dobi nakon završene trozredne osnovne škole. One su bile dužne slušati teorijski dio i obavljati praktični dio u trajanju od minimalno šest mjeseci. Pokušavalo se kasnije uvesti i modernije tečajeve u trajanju od jedne godine koji bi bili povezani s osnovnim školama. Na taj način bi pripravnici obavljali svoj praktični dio tečaja. Posljednji tečaj koji je održan u ženskoj pučkoj školi u Splitu bio je 1852. godine zbog sve manjeg interesa za učiteljsku službu i prostornih poteškoća u ovoj školi.

5.1.2. KLASIČNA GIMNAZIJA

Nadbiskup Stjepan Cosmi je 1700. godine otvorio sjemenišnu gimnaziju koja je tako postala jedna od najstarijih gimnazija na tlu Hrvatske. U samim počecima gimnaziju je pohodilo 12 učenika od kojih su svi bili iz crkvenih krugova. Broj učenika se povećavao te je tako do dolaska druge austrijske uprave bilo preko 30 učenika. Promjene se događaju kada nova austrijska vlast odluči otvoriti državnu gimnaziju 1816. godine i to na način da sjemenišnu gimnaziju jednostavno pretvori u državnu. Time je prestala postojati sjemenišna gimnazija u svome izvornom obliku. Državna gimnazija počela je s radom 20.11.1817. pa zbog toga današnja I. gimnazija u Splitu slavi taj dan kao dan škole. Prvi rektor postao je Nikola Didoš dok su profesori iz sjemenišne gimnazije prebačeni u službu nove državne gimnazije. U gimnaziji se podučavala se matematika, fizika, vjeronauk, gramatika latinskog jezika kao i grčki jezik.⁵⁹ Škola je bila nadzirana od strane predstojnika škole i okružnog poglavara. Nakon svog otvaranja škola je brojala do 80 učenika te oni nisu plaćali nikakvu školarinu.

Gimnazija je bila smještena u prostorijama Nadbiskupskog sjemeništa što nije bilo prikladno za takvu vrstu ustanove. Ogroman problem je predstavljalo nepostojanje knjižnice za obuku profesora kao i nedostatak knjiga za posudbu što je bilo propisno gimnazijskim zakonikom. Zakonik je sadržavao osnove gimnazijskog ustroja i predavanja različitih predmeta.

---

⁵⁸ Isto, str. 406.

⁵⁹ <http://www.gimnazija-prva-st.skole.hr/povijest-skole/> (pristupljeno 22.03.2024.)

Tiskan je u Milanu na talijanskom jeziku nakon prevođenja s njemačkog jezika. Sastoji se od 16 poglavlja i podijeljen je prema obrađivanim školskim predmetima. U početnim dijelovima zakonika opisuju se osobine i vještine koje gimnazijski učenik mora posjedovati. Nadalje, navodi se njegov vjerski odgoj te način kažnjavanja i održavanja discipline prema pojedincima. Idući dio se odnosi na samu nastavu gdje se navodi trajanje nastave uz dodatak školskih praznika. Isto tako spominju se i udžbenici i obvezna literatura za pojedine predmete. Iduća poglavlja bavila su se pitanjima upravljanja gimnazijom gdje je naglasak bio na mjesto predstojnika i upravitelja. Nadalje, dijelovi zakonika bili su fokusirani na profesore i njihove obveze i dužnosti. Završni dio zakonika ističe pojedine elemente kao što je raspored školskih sati.⁶⁰

Gimnazijski zakonik je predviđao poziciju predstojnika koji vodi školu kao odgojno-obrazovnu ustanovu. S obzirom da je ovo bila državna gimnazija, mjesto upravitelja birala je državna vlast, odnosno okružni poglavar. Njegova zadaća bila je prenijeti odluke pokrajinske vlade u Zadru do predstojnika splitske gimnazije. Takav način funkcioniranja je bio na snazi sve do 1848. godine kada je upravljanje gimnazijom preuzeto od strane nastavničkog zbora, na čelu s upraviteljem. Time je gimnazija bila oslobođena ovisnosti o okružnom poglavaru.

Zadaća predstojnika se svodila na to da sastavi izvješće koje prilaže upravitelju. Nakon toga upravitelj dostavlja pokrajinskoj vladi izvješće koja se o njemu očituje. Uloga profesora bila je pisati polugodišnje izvještaje o količini obrađenog gradiva i uspješnosti učenika. Isto tako, profesorska dužnost bila je polaganja službene zakletve u trenutku stupanja na tu poziciju.⁶¹

Zakonik je propisivao tiskanje izvještaja o uspjehu svakog pojedinog učenika na kraju školske godine. Takvi dokumenti su se davali učenicima prilikom svečanog okupljanja na zadnji školski dan gdje su se dijelile posebne nagrade.⁶² Gimnazija je morala posjedovati

---

⁶⁰ Lj. Šimunović, 2010, str. 12.

⁶¹ Isto, str. 14.

⁶² Isto, str. 16.

različite vrste dokumenata među kojima se ističe matična knjiga. U nju su se upisivali učenici te je sadržavala njihove osobne podatke. Nadalje, od ostalih dokumenata važno je napomenuti knjigu računa i školske naredbe. Zadnja knjiga se nazivala povijest gimnazije gdje su se, između ostalog, bilježili važni događaji iz regije te svijeta.⁶³

Kao što je već spomenuto, reforma gimnazijskog školstva se provodila sredinom 19. stoljeća kada je došlo do sjedinjenja gimnazije i filozofskog liceja u jedinstvenu osmorazrednu gimnaziju. Od svog osnutka, sjemenišna je gimnazija imala četiri škole, a to su gramatička, humanističko-retorička, filozofska i teološka. Prvotnim otvaranjem državne gimnazije dolazi do integracije gramatičke i humanističko-retoričke škole unutar nove gimnazije. Konačnom reformom gimnazije dvogodišnja filozofija je inkorporirana unutar gimnazije te je tako oblikovala potpunu gimnaziju od osam razreda.⁶⁴ Takav novi ustroj gimnazije davao je učenicima pravo upisa na sveučilište. Ipak, ta promjena je provedena postupno. U prvim godinama nakon reforme sjemenišna je gimnazija funkcionirala na stari način. Došlo je do postupne izmjene rasporeda sati i predmeta u školskim katalozima. Povećao se broj sati latinskog jezika i povijesti dok je nastava filozofije koja je promijenila naziv u filozofsku propedeutiku reducirana na dva sata tjedno. Još jedna promjena bio je ispit zrelosti održan u ljeto 1850. godine. Taj se ispit polagao sljedećih nekoliko godina do svog ukinuća 1856. godine.⁶⁵ Iako se uprava splitskog sjemeništa nadala kako će ovakva organizacija sjemenišne škole opstati, to se nije dogodilo. Konačna odluka bečke vlade donesena je 1856. godine kada je stvorena Carsko-kraljevska velika gimnazija čime je sjemenišna gimnazija zauvijek otišla u zaborav.⁶⁶ Nova gimnazija tako je nastavila s radom kroz novo desetljeće. Nastavni jezik bio je talijanski sve do 1880. godine kada hrvatski jezik konačno postaje nastavni jezik.

---

⁶³ Isto, str. 17.

⁶⁴ S. Kovačić, 2020, str. 109.

⁶⁵ Isto, str. 125.

⁶⁶ Isto, str. 126.

5.1.3. POMORSKA ŠKOLA

Tijekom razdoblja prve austrijske uprave javljale su se ideje o osnivanju pomorskih škola s ciljem usmjeravanje djece prema pomorskim zanimanjima. Ta ideja je konačno ostvarena 1849. godine kada je donijeta odluka da se otvori velik broj pomorskih škola u Dalmaciji. Svaka od njih se pridružila nižim realkama u svojim gradovima. Pomorska škola u Splitu je djelovala kao niža srednja škola zbog nedostatka tečaja iz brodogradnje. U svome planu i programu sadržavala je dvogodišnje tečajeve za poručnike i kapetane, uz polugodišnji tečaj za kapetane duge plovidbe kao i večernji tečaj za upravitelja male obalne plovidbe.⁶⁷ U prvoj generaciji upisanih učenika ta brojka je bila 10. U idućim školskim godinama njihov broj se uvećao, posebno na nastavi u dvogodišnjem tečaju. Što se tiče polugodišnjeg i večernjeg tečaja, njihovo održavanje ovisilo je o broju prijavljenih kandidata. Na kraju svakog polugodišta održavani su javni ispiti s ciljem buđenja kompetitivnog duha među učenicima. Ispiti su se održavali iz predmeta kao krasopis, crtanje, matematika i nautika.⁶⁸

Dekretom iz 1862. godine otvorena je Velika realka kao jedna vrsta srednje škole. Novom reorganizacijom pomorskih škola, splitska pomorska škola je uključena u sastav Velike realke. Time su se uveli novi predmeti s obzirom da su općeobrazovni predmeti postali obvezni. Isto tako, nastavnici iz Velike realke su počeli sudjelovati u izvođenju nastave unutar pomorske škole. Neki od predmeta koji su se izučavali bili su matematika, nautika, geografija i vjeronauk. Nastavni jezik je bio talijanski, iako je većini učenika materinski jezik bio hrvatski. Zbog toga su profesori i učenici bili suočeni s velikim poteškoćama jer se kvalitetno praćenje nastave nije moglo osigurati na talijanskom jeziku.⁶⁹ Kroz cijelo vrijeme djelovanja pomorska škola je u prosjeku upisivala 10-ak učenika, ali se taj interes smanjivao u zadnjem intervalu rada škole.

---

⁶⁷ M. Bratanić, S. Uglešić, 2016, str. 377.

⁶⁸ Isto, str. 382.

⁶⁹ Isto, str. 383.

Na temelju evidencije o broju učenika u pomorskoj školi tijekom finalne godine djelovanja školu su pohađala samo 4 učenika.

Razred	Broj upisanih učenika	Bili su na kraju prethodne godine	Ponavljajući	Položili su prethodni razred	Došli su izvana	Udaljili se tijekom godine	Trenutno u školi	Suspendirani	Položili
1.	2	1	-	-	2	-	2	2	-
2.	2	1	-	-	2	1	1	-	1

Tablica 3. Evidencija o broju i napretku učenika Pomorske škole u Splitu školske godine 1878./1879. godine (prema M. Bratanić, S. Uglešić, 2016, 384.)

Tijekom svog tridesetogodišnjeg postojanja, pomorska škola djelovala je na dvije lokacije. U svojoj početnoj fazi nalazila se u zgradi dominikanaca kod Srebrenih vrata dok je njenim integriranjem u Veliku realku škola prebačena u zajedničku zgradu. Što se tiče uvjeta na prvotnoj lokaciji škole, oni su bili neprikladni za djecu i profesore. Posebno su se isticali glasni zvukovi sa susjedne tržnice te neugodan miris životinja. Iako su vladali ovakvi uvjeti, škola je uvijek dobivala određena sredstva za unaprjeđenje svojih prostorija. To je uključivalo poticaj za određena školska pomagala i opremu. Takvi doprinosi iznosili su 50 fiorentina u početku dok je to kasnije naraslo na 120 fiorentina. U završnom izvještaju koji je tadašnji ravnatelj Borčić podnio školskoj vlasti u Zadru vidljivo je kako je školske godine 1878./79. pomorska škola prestala sa svojim radom.⁷⁰

⁷⁰ Isto, str. 385.

6. ZAKLJUČAK

Dalmacija je tijekom svoje duge prošlosti uvijek bila prostor interesa velikih sila koje su se izmjenjivale u vladanju nad njom. Taj se interes različito manifestirao a kada se promatraju ulaganja u obrazovanje moguće je zaključiti kako do devetnaestog stoljeća napredak u ovom području nije bio osobito vidljiv. Pokušaji promjena i unaprjeđenja javljaju se tijekom francuske uprave pod palicom Vicenza Dandola. Novi dolazak austrijske vlasti označio je novo poglavlje za dalmatinsko školstvo u globalu. Početne godine vladanja obilježile su želju austrijske uprave za poboljšanjem i promjenama na prosvjetnom polju. Tijekom prve polovice stoljeća pomaci su bili neznatni i nisu pretjerano ukazivali na poboljšanje školskog sustava. Ipak, postupno se povećavao broj škola što se može vidjeti u statističkim podacima prikazanim u tablicama ovog rada. Značajan korak naprijed ostvaren je u drugoj polovici stoljeća kada se javlja hrvatski narodni preporod u Dalmaciji. Najznačajnija promjena koja se događa u ovom razdoblju bila je pojava hrvatskog kao nastavnog jezika što je u prijašnjem razdoblju bilo daleko manje zastupljeno. To se najviše očitavalo u činjenici da je broj škola s hrvatskim nastavnim jezikom narastao na 132 do 1871. godine.

Splitsko školstvo je tijekom ovog stoljeća doživjelo određene promjene. Dok je tijekom prve polovice stoljeća broj škola u Splitu bio oskudan, pomak se vidio u drugoj polovici stoljeća kada su njihov broj povećava, a u sklopu postojećih škola počinju se otvarati novi tečajevi. Na osnovnoškolskoj razini značajna je ženska pučka u Splitu koja je takva jedina djelovala u ovom gradu. Što se tiče srednjoškolske razine tu se ističe Klasična gimnazija koja postoji još i danas pod nazivom I. jezična gimnazija Split.

Sve u svemu, tijekom razdoblja druge austrijske uprave događaju se određene promjene u školstvu što se najviše očituje u porastu broju škola. Iako je taj napredak bio nevidljiv u prvoj polovici stoljeća, pojava borbe za hrvatski jezik u školama uvjetovao je razvoj dalmatinskog i splitskog školstva te uspostavio temelje za budući obrazovni sustav.

7. POPIS LITERATURE

- A. Bralić, Osnovno i srednje školstvo u Dalmaciji za francuske uprave (1806. -1813.) i uloga Vincenza Dandola. U: Šanjek, Franjo (ur.), *Hrvati i Ilirske pokrajine. Zbornik radova*, Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2010, str. 535-544.
- A. Stroll, *Pučko školstvo u Dalmaciji: od godine 1814. do godine 1900.*, Zadar, Tiskarnica Petra Jankovića, 1900.
- B. Vranješ-Šoljan, *Dalmacija: stoljeće povijesnih i demografskih mijena 1815.-1918.*, Zagreb, Educa, 2021.
- D. Reljić, *Manuški jubileji-obilježavanje 100 godina zgrade OŠ Manuš i 60 godina djelovanja škole*, Split, OŠ Manuš, 2012.
- G. Novak, *Povijest Splita*, Split, Škuna, 2005.
- I. Perić, *Borba za ponarođenje dalmatinskog školstva*, Zagreb, Hrvatski školski muzej, 1974.
- Lj. Šimunović, Kronika splitske gimnazije od ljeta Gospodnjega 1817./18. do godine 1866./67., *Grada i prilozi za povijest Dalmacije*, vol. 23, br. 23, 2010, str. 9-336.
- M. Trogrlić, N. Šetić, 2015, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, Zagreb, Leykam international, 2015.
- M. Zaninović, *Iz prošlosti školstva Dalmacije*, Zagreb, Školske novine, 1978.
- M. Zaninović, 1986, O pokrajinskim školskim nadzornicima pučkih (narodnih) škola u Dalmaciji do 1918. godine, Zadar, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 1986. str. 215-234
- S. Kovačić, *Iz povijesti škola i odgojnih ustanova*, Split, Književni krug, 2020.
- S. Obad, 1990, Razvoj školstva u Dalmaciji u preporodno doba, Zadar, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Razdio povijesnih znanosti*, 1990, str. 275-288.
- Š, Peričić, *Povijest Dalmacije od 1797. do 1860.*, Matica hrvatska, Zadar, 2006.

M. Bratanić, S. Uglešić, Brodarsko-obrazovni čimbenici stanja splitskog pomorstva u drugoj polovici 19. stoljeća. U: Cambi, Nenad; Duplančić, Arsen (ur.), *Pomorski Split do početka XX. stoljeća*, Zbornik radova, Split, 2019, Književni krug, str. 363-390.

WEB IZVORI

<http://www.gimnazija-prva-st.skole.hr/povijest-skole/> (pristupljeno 22.03.2024.)

8. SAŽETAK

Dalmacija je tijekom svoje bogate prošlosti bila pod utjecajem različitih kultura i civilizacija. Odlazak višestoljetne mletačke uprave krajem osamnaestog stoljeća označio je novi korak za ovu pokrajinu. Jedan od faktora koji je predstavljao problem novim državnim vlastima bio je školski sustav. Stoljetno ignoriranje i nerazvijenost obrazovnog sustava natjeralo je francusku upravu da posegne za određenim reformama. Zbog svoje kratkotrajne vladavine, njihove ideje se nisu implementirale u školske ustanove. Stoga je nova austrijska vlast primijenila određene promjene koje su trebale podići školski sustav na višu razinu. Iako su promjene bile neznatne tijekom prve polovice devetnaestog stoljeća, dalmatinsko školstvo je doživjelo napredak i razvoj u drugoj polovici stoljeća. Zasluge za to se mogu pripisati narodnom preporodu u Hrvatskoj koji je svoje temelje pronašao upravo u školama.

Ključne riječi: Dalmacija, školstvo, reforme, narodni preporod, državni školski zakon, Klasična gimnazija, ženska pučka škola, Pomorska škola

9. SUMMARY

The development of the Split school system from the establishment of the second Austrian administration to the school laws of 1869

During its rich past, Dalmatia was influenced by different cultures and civilizations. The departure of the centuries-old Venetian administration at the end of the eighteenth century marked a new step for this province. One of the factors that presented a problem to the new state authorities was the school system. Centuries of ignoring and underdevelopment of the education system forced the French administration to reach for certain reforms. Due to their short-lived rule, their ideas were not implemented in school institutions. Therefore, the new Austrian government implemented certain changes that were supposed to raise the school system to a higher level. Although the changes were minor during the first half of the nineteenth century, Dalmatian education experienced progress and development in the second half of the century. Credit for this can be attributed to the national revival in Croatia, which found its foundations precisely in schools.

Key words: Dalmatia, school system, reforms, national revival, state school law, classical high school, women's folk school, maritime school